

tulit Christus, S. Nazianzenus, *Iambico* xv : « Quis, inquit, hospitalis? hospitem qui se putat. »

10. 10. UNUSQUISQUE SICUT ACCEPTIT GRATIAM, IN ALIUTRUM ILLAM ADMINISTRANTES. — Est hoc secundum charitatis officium : primum enim fuit hospitalitas. « Gratiam » hic non tam gratum facientem, quam gratis datam intellige : hanc enim significat Græcum *χρημα*, id est *donum*. Jubeat ergo ut dona et talenta nobis a Deo data, in proximorum utilitatem expendamus : ad hoc enim nobis ea dedit Deus; eorum enim nos fecit ministros, dispensatores et economos, ut habent Græca, non dominos, ac proinde hujus dispensationis exactam a quolibet exiget rationem, dicendo : « Redde rationem villicationis tue, » *Luca* xvi, 2. Præclare Philo, lib. *De Cherubim* : « Sat puto, inquit, liquere vos alienis uti possessionibus, nec gloriam possidendo, nec divitiis, nec honores, nec imperia, nec aliud quidquam vel corpori vel animæ proprium, imo ne vitam quidem, utrumfructum habemus solum. » Sic S. Urbanus Pontifex et Martyr, doctor S. Cæciliæ ejusque sponsi S. Valeriani, dixit bona Ecclesiæ esse vota fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum, ideoque in eos, non in cognatos, esse expendenda, sergo et Pontifices eorum tantum esse dispensatores. Ita habet ejus Vita.

S. Petro succinit S. Paulus, *I Cor.* xii, 7 : « Unicusque, ait, datur manifestatio spiritus ad utilitatem. » *Et Rom.* xii, 6, ubi multiformem, vel, ut Syrus vertit, *diversam et distinctam*, Christi gratiam explicat, dicens : « Habentes autem donationes secundum gratiam quæ data est nobis, differentes, sive prophetiam secundum rationem fidei, sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate. » Vide ibi dicta.

Nota : *res sicut accepit* significat ea gratis, candidè, humiliter, liberaliter ad commodum aliorum, non proprium (sic enim ea a Deo accepit), esse expendenda : ita S. Gregorius, *XXVIII Moral.*, cap. vi vel xi : « Tunc, ait, bene multiformis Dei gratia dispensatur, quando acceptum donum ejus qui non habet, creditur; quando propter eum qui impenditur, sibi datum putatur. Tunc nos charitas a jugo culpæ liberis reddit, cum vicissim nos nostro per amorem servitio subijcit : cum et aliena bona nostra credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. » Idem, *hom. 7 in Eséch.* : « Humiliter, ait, impendite bonum proximi, quia scitis vobis, non a vobis esse quæ habetis. »

11. SI QUIS LOQUITUR (LOQUATUR) QUASI SERMOES DEI. — Explicat hic multiformem gratiam, eamque generatim dividit in duas species genericas, quæ plures alias sub se continent, nimirum in locutionem, id est predicationem et doctrinam; ac ministerium, quale est distribuere elemosinas, servire agris, recipere hospites, etc. Vide

dicta *Roman.* xii, 6, ubi S. Paulus duas species indigitat, prophetiam et diaconiam, quæ in re idem sunt quod doctrina et ministerium. Jubeat ergo ut doctor et prædicator loquatur sermones non suos, sed Dei, id est, doceat vera, sancta et Deo digna, scilicet ea quæ Christus docuit in Evangelio, quæque Deus illi inspirat, non quæ spiritus humanus aut mundanus suggerit. In primitiva enim Ecclesia Spiritus Sanctus in cœta fidelium inspirabat uni exhortationem, alteri hymnum, alteri prophetiam, ut quisque ea ad presentium ædificationem deprecaret et eloqueretur, ut docet S. Paulus, *I Cor.* xiv, 26. Huc facit illud Pindari in *Nemeis*, ode 8 : « Crescit virtus exaltata per sapientes, sicut arbor fecundata per rorem. »

Secundo, ut eos loquatur non superbe, sed humiliter : « Qui enim verba quæ proferunt, ex propriis non habent, cur quasi de propriis tument? » ait S. Gregorius, *III part. Past.*, cap. xxv. Rursum, ut eos loquatur non frigide, sed ardentè : tales enim sunt sermones Dei et Spiritus Sancti, qui proinde linguas ardentis primis doctoribus, puta Apostolis, dedit in Pentecoste, ut iidem suos sermones ardentè eloquerentur, iisque accenderent corda audientium, juxta illud : « Ignitum eloquium tuum vehementer, » *Psal.* cxviii, vers. 140. Præclare Climacus, *gradu* 26 : « Sicut, inquit, is qui fert aromata, etiamsi nolit ex odore prodire : ita et qui spiritum Dei habet, ex verbis suis agnoscitur. » Quocirca S. Augustinus, lib. *IV De Doctrina Christiana*, instruit doctorem et concionatorem, ut ante lectionem et concionem Deum ardentè oret, ut is non tantum ea quæ dicenda sunt, sed et modum ac ardorem quo dicenda sunt ad feriendum hominum corda, suggerat, itaque non tam doctor quam Deus per eos doctoris loqui videatur. « Ut intelligenter, inquit, ut libenter, ut obedienter audiatur, pietate magis orationum, quam oratorum facultate agi non dubitet, ut orando pro se ac pro illis quos est allocuturus, sit orator antequam doctor. Ipsa hora jam ut dicat accidens, priusquam exerat profertent linguam, ad Deum levat animam sitientem, et eructet quod biberit, vel quod impleverit, fundat. » Ita S. Paulus primus Eremita visitatus a S. Antonio, cum eo non nisi sermones Dei loquebatur; sic enim de eo scribit S. Hieronymus : « Dum in mutuos niscerent amplexus, propriis se salutaverunt nomine, gratiæ Domino in commune referunt. Et post sanctum osculum Paulus cum Antonio ita exorsus est : En quem tanto labore quesisti, putridis senectutis membris operit inculta canities. En vides hominem quem futurum. Verum quia charitas omnia sustinet, narra mihi, queso, quomodo se habet humanum genus : an in antiquis urbibus nova tæba consurgant; quo mundus regatur imperio; an supersint aliqui qui demonum errore rapiantur. » Mor corvo afferente panem : « Eia, inquit Paulus, Dominus nobis prandium misit vere pius, vere mi-

sericeors : sexaginta jam anni sunt quod accipio dimidii semper panis fragmentum; verum ob adventum tuum millibus suis Christus duplicavit annonam, etc. Dehinc paululum aque in fonte pronò ore libaverunt : et immolantes Deo sacrificium laudis noctem transegere vigiliis. » Orto mane, S. Paulus ad Antonium sic locutus est : « Olim te, frater, in istis regionibus habitare sciebam : olim te conservum meum mihi promiserat Deus. Sed quia jam dormitionis mee tempus adventit, et quod semper cupiebam dissolvi et esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona justitiæ; tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, imò terræ terram reddas. His Antonius auditus flens et gemens ne se desereret, atque ut comitem talis itineris acciperet, precabatur; et illo : « Non debes, inquit, querere qui tua sunt, sed quæ aliena. Expediit quidem tibi sacra carnis abjecta Agnum sequi; sed et cæteris expedi fratribus, ut tuo adhuc instituantur exemplo, » etc. Tales sint religiosorum sermones, talia servorum Dei colloquia, tales fidelium visitationes.

Ita S. Dominicus jugiter ait cum Deo, aut de Deo loquebatur, idemque suis inculcabat : unde ipsipsum præstitit D. Thomas Aquinas, aliosque docuit, dicens : « Viro Religioso non nisi cum Deo, aut de Deo loquendum esse. » Ita David Anachoreta, privatus loquela, a Deo obtinuit ut de rebus divinis loqui posset, ut habet Joannes Moschus in *Prælo Spirit.*, cap. cxliii. Tales fuere nostri primores S. Ignatius, S. Xaverius, P. Faber, P. Canisius, qui in hospitibus, plateis et aulis principum non nisi religiosa loquebantur, ubique celestia divinarum laudum rerumque mella manantes, ideoque innumeras Deo animas pepererunt. Hoc est quod ait Malachias, cap. ii, vers. 7 : « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exereitum est. » Ubi notat S. Hieronymus non dici *profertent, sed custodient*, ut scilicet loquantur opportune, dentque conservis cibum in tempore suo : ita ut os sacerdotis sit arca quædam salutaris doctrinæ, unde omnes necessaria depromant, quæ ibi Deus ad communem utilitatem et doctrinam recondidit. Auctor imperfecti, *hamil.* 38 : « Sicut stomachus, ait, accipiens cibum coquit, sic et sacerdotes accipiunt scientiam sermonis per Scripturam ex Deo, et excoquant eam in se, id est, tractantes et mediantes apud se, universo populo subministrant. » Et S. Ambrosius, *serm.* 13, sacerdotes comparat apibus. Sicut apes, inquit, de divinarum Scripturarum flosculis suavia mella conficiunt, et quiddam ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte component. Porro non sufficit sacerdoti Dei sermones loqui voce, nisi eisdem loquatur et vita : vita enim dat voci efficaciam. Nam, ut ait S. Aulrosius, *epistola* 6, « separavit Deus sacerdotes a populo, præcepit Moysi ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populum autem

deorsum staret. Vides divisiones? nihil in sacerdotibus plebicum requiri, nihil populare, nihil commune cum studio, usu et moribus incoñdite multitudinis; sobriam a turbis gravitatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicat sacerdotalis. Quomodo enim potest observari a populo, qui nihil habet secretum a populo, et dispar a multitudine? Quid in te miretur, si in te sua re cognoscat? si nihil in te aspiciat præd ultra se inveniat? Supergradiamur igitur plebicum opinionem, et strata quædam gregalis conversationis » Hinc Deus *Levit.* x : « Sanctificabor, ait, in iis qui appropinquant mihi. » Ubi aliqui vertunt : « Agnoscat sanctus ex munditia et sanctitate ministrorum, » puta sacerdotum. Theodoratus, *Quæst.* III in *Levit.*, querit quare victio pro sacerdote oblata tota cremaretur, ac respondet : ut integritatem sacerdotis demonstraret, qui non aliquatenus, sed se totum plane Deo dedicavit.

S. Basilius, in *Moral.*, Reg. *LXXX*, cap. x, querit quales esse debeant predicatorum Evangelii? ac respondet *primo*, debere esse tanquam Apostolos; *secundo*, tanquam præcones cœli; *tertio*, tanquam regulam pietatis; *quarto*, tanquam oculum in corpore : que sigillatim probat ex Scriptura verbisque Christi.

« Tanquam Apostolos, ait, et ministros Christi, et dispensatores fideles mysteriorum Dei, sola ea que a Domino præcepta sunt, inlegerrime et re et verbo implentes. Ecce mitto vos sicut oves in medio luporum. Euntes doceite omnes gentes; sic nos existimet homo tanquam ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei. Quod autem superest, quaerit inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur.

« Tanquam præcones regni colorum, ad destructionem ejus qui habet imperium mortis in peccato. Euntes autem predicatè, dicentes : Appropinquant regnum colorum. Testiflor ego coram Deo et Domino Jesu Christo, qui iudicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius predicatè verbum Dei.

« Tanquam formam aut regulam pietatis, ut per eos ad rectitudinem omnem dirigantur illi qui Dominum sequuntur, et illorum pervertis delegatur, qui in quavis re illius imperium detraclant. Quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, juxta destinatum persequor ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus : et si quid aliter sapitis, et hoc vobis Deus revelabit. Verumtamen ad quod pervenimus in charitate, in fide, in castitate, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Sollicite autem cura teipsum probatè exhibere Deo; operarium inconfusibilem, rite tractantem verbum veritatis.

« Tanquam oculum in corpore, ut videlicet habere delectum et bonorum et malorum scientiam,

atque ut Christi membra ad singula quibusque accommodata officia dirigant. Lucana corporis est oculus. Si ergo oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. »

S. Gregorius Nazianzenus, oratione I Apolog. : « Hæc summa est, inquit, ut virtute tales existant, ut (uno verbo dicam) celestes sint: ac possint purgari primum, deinde purgare; sapientia instrui, atque ita alios sapientes reddere; lumen fieri, et alios collustrare; accedere ad Deum, et alios adducere; sanctificari, et aliis sanctitatem afferre. » Doctores ergo et sacerdotes eam præstant morum integritatem, quæ cæterorum censura sit et disciplina: quod efflorent, « si loquantur ut oracula, vivant ut numina. » Idem faciunt Religiosi: horum enim est loqui sermones Dei, ut eorum vox sit vox Dei, non mundi, ut suum Patriarcham imitentur Joannem Baptistam, qui ait: « Ego vox clamantis in deserto: Parate viam Domini. Penitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum, » *Matth.* III, 2 et 3.

SI QUIS MINISTRAT, TANQUAM EX VIRTUTE QUAM ADMINISTRAT (*ἡγερέα*, id est *subministrat*, suggerit, suppeditat) DEUS, — ita Syrus. Hoc est alterum genus charismatis, scilicet diaconia, sive ministerium, puta administratio sanctorum Sacramentorum, elemosynarum et quarumlibet aliarum rerum. Dicit ergo, ut cui aliquid tale ministerium et munus in Ecclesia a Deo obtingit, is illud administret et exerceat, non sua, sed Dei virtute, quam scilicet illi Deus suggerit et suppeditat: quo innuit primo, eos suum debere munus agere, non alienum invadere; ac nihil sibi posse arrogare, sed totam suam virtutem, facultatem et efficaciam Deo, cuius est tribuere. Itæ Oecumenius. *Secundo*, eos debere ministrare in virtute, id est, non tantum recte et fideliter, non accipiendi personas; sed et valenter, strenue, genere vincendo omnes difficultates, nullius potentiam vel invidiam timendo, scientes se Dei esse ministros, ab eoque agi, regi et protegi; hoc enim significat Græcum *ἡγερέα*, id est virtus, robur, fortitudo. Sic Christus in virtute spiritus regressus est in Galileam, *Luc.* cap. IV, 14. Idem imitentur Christiani, ut quidquid inchoant et agunt, inchoent et agant in virtute spiritus, ut videantur eo agi et impelli divina vi Spiritus Sancti, ut agebatur Samson ad opera sua fortia et heroica. *Tertio*, in dando et erogando esse liberales, memores se non dare sua, sed Dei, qui in dando est liberalissimus, ac vult ut ministri hanc suam liberalitatem imitentur, ideoque quo liberalis erogant, eo plura liberalis eis impertit. Nam, ut ait Auctor Imperfecti, homil. 43 in *Matth.*: « Ubi paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid sacerdos ejus austerus? Vis apparere sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus. » *Quarto*, ut non querant sua lucra, sed animarum ad Dei gloriam: « Ut in omnibus,

inquit, honorificetur (græce *δοξασθῆναι*, id est glorificetur) Deus per Iesum Christum, » quia per merita Christi mediatoris hæc dona suis ministris elargitur Deus. Quocirca vere S. Augustinus, *Soliloq.* cap. XV: « Qui de bono tuo, o Domine, inquit, gloriam sibi querit, et non tibi, hic fur est et latro, et similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam. » Et S. Bernardus, serm. *Contra ingratis*.: « Felix est, inquit, qui ad singula dona gratiæ redit ad eum in quo est plenitudo omnium gratiarum; » et serm. 13 in *Cant.*: « Ad locum, inquit, unde exeunt, revertuntur flumina gratiarum, ut iterum fluant; remittitur ad sumum principium celeste profluvium, quo uberius terræ refundatur (1). »

CUI (tam Christo, quam Deo) EST GLORIA ET IMPERIUM. — Syrus, gloria et honor. Solent viri sancti et cælestes rerum et orationum omnium exordia et fines ad Deum referre, juxta illud: « A te principium, tibi desinet; » ideoque in ejus doxologia erumpere instar beatarum mentium, quarum vitam ipsi prælibant et inchoant. Beati enim in oculis jugiter Deo accinunt: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, et qui est, et qui venturus est, » *Apocal.* IV, 8. « Sedentia in throno et agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas, in sæcula sæculorum, » *Apoc.*, III, 13, et VII, 12. Vide ibi dicta.

12. CHARISSIMI. — Ex ipso nomine, ait Oecumenius, significat non quia odio habeantur, sed quia valde chari sint, nimirum Deo, vehementerque amantur, afflictiones ipsis contingere. »

NOLITE PEREGRINARI. — Transit a charitate ad patientiam, fidelibus tunc ob persecutiones maxime necessariam: græce est *ἡγερέα*, id est, nolite admirari et æstimare rem peregrinam, quod multa adversa vobis quasi Dei servis obtingant et ingraunt. Nolite, ait Oecumenius, hoc ab amicis Dei extraneum ducere, cum hoc eis proprium et gloriosum sit, quod ut aurum igne tribulationis probentur, purgantur et illustrentur, quodque Christo patienti conformentur, ut eadem resurgent configurentur. Unde Bedæ, Hugo et alii sic explicant, *q. d.* Nolite vos peregrinos æstimare a Deo et Christo, quasi ab eo projectos, ideoque afflictos. Lyranus vero, *q. d.* Nolite ob afflictiones peregrinari, id est alienare vos a fide et amore Christi, aut fugere in alienas oras. Verum primus sensus quem dedit, proprius est et genuinus.

Quare insulti sunt hæretici, qui vel ignorantes, vel malignose hæc torquent contra peregrinationes ad limina SS. Apostolorum, Compostellam ad S. Jacobum, Hierosolimam ad locca sancta, etc., quasi eo peregrinari vellet hic S. Petrus. Nil enim tale significat *ἡγερέα*, sed id quod dixi. Unde

(1) Quarto alii, « ex virtute, » id est, debet munere suo fungi pro corporis viribus: nam juvenes ad *δρακονας* eligi solebant, qui hæc illic facile discerant.

Syrus, S. Cyprianus, *epist.* 56, et S. Hieronymus in cap. IV *Amos*, vertunt, nolite mirari; Tertullianus in *Scorp.*, cap. XII, ne expavescat ustionem; S. Fulgentius ad *Thrasim.*, nolite expavescere fervorem tanquam novi aliquid. Et sic mox explicat S. Petrus, dicens: « Quasi novi (græce *ἕνα*, id est peregrini) aliquid vobis contingat. » Quocirca incongruus pariter est sensus Aureoli in *Compl. S. Script.*, *q. d.* Ne leviter discurratis abrupti fervore quodam voluntatis, imaginantes vos alibi novi aliquid repertos. Et ille Hugonis, *q. d.* Nolite in fervore devotionis vivere aut astringere vos ad impossibilia, vel nimis ardua, quæ postea prestare non valeatis, aut velitis; *ἡγερέα* enim opponitur *ἡγερέα*: unde sicut *ἡγερέα* significat consuescere, et agere rem consuetam more consueto, sic ex adverso *ἡγερέα* significat agere rem peregrinam, stupere rem novam et insolitam, rei insolentia et novitate terri et percelli. Sic S. Basiliius, *epist.* ad *Melesium*: Scribam, inquit, *ἡγερέα* *ἡγερέα*, id est, rem inauditam tibi: uturam, noveram quod hujusmodi erimatio in stupore: rem tæ adduceri propter rem novitatem. Sic Constantinus Cæsar, lib. IX *Agricult.*, cap. V, docet plantam debere inseri in terra sibi congrua et conaturali, ne, inquit, *ἡγερέα*, id est, ob novitatem abalienetur, atque solum sibi peregrinum aversetur. Aptè ergo hic veritas eum Salviano loco citato et aliis: Ne commoveamini, ne turbemini, ne percellamini in afflictionibus quasi re nova, insolenti et peregrina. Eadem significatione sumitur a Latinis vox *peregrinus* et *peregrinor*: peregrinus enim dicitur qui in sua civitate non est, sed in peregrina. Unde Cicero *pro Rabirio*: « Ad eone, ait, ignarus es disciplinae consuetudinisque nostræ, ut peregrinari in aliena civitate, non in tua magistratum gerere videare? » Et lib. V *Tuscul.*: « Ille, ait, omnem infinitatem peregrinabatur, ut nulla in extremitate consisteret. » Sic dicitur peregrinari aures et oculi, cum rem peregrinam et novam audiunt, vident et stupent. Sic Horatius, lib. I, *epist.* 12: « Animus, inquit, peregre est. » Sic *Isaie* XXVIII, 21, dicitur opus a Deo alienum et peregrinum esse punire et affligere, quia ejus proprium est misereri, parcere et benefacere. Et forte ad hunc *Isaie* locum alludit hic S. Petrus.

IN FERVORE, — non amoris et dilectionis, sed afflictionis et tentationis: græce enim est *ἡγερέα*, id est in ustione, ut legit Tertullianus, *Scorp.* cap. XII; in ardore, ut S. Cyprianus, *epist.* 56; Pagninus, *ne miremini de vestra per ignem examinatione*; Oecumenius et Tigurina, dum per ignem probamini et exploramini; *ἡγερέα* enim est probatio et exploratio per ignem; minus recte aliqui vertunt *uretinem*, puta iterum sive rubiginem, quæ sægetes urendo arefacit instar morbi regii, ideoque Hebr. *שִׁדְדָּוּן* *schiddaphon* vocatur.

Alludit ad illud *Ecclesi.* XXVII, 6: « Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribula-

tionis; » et ad illud: « Tansivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium, » *Ps.* LXX, vers. 12. Afflicto enim est quasi fornax ardens, urens et cruciatus afflictum. Est ergo ipsa *ἡγερέα*, id est incendium, ustio, concoctio, sed in qua, et ex qua fit *ἡγερέα*, id est *pyropus*, gemma instar ignis effulgens et effulgurans, juxta illud: « Tanquam aurum in fornace probavit eos; » et quasi holocausti hostiam accepit illos, » *Sap.* III, 6. Ubi prudenter notat S. Ephrem, serm. *De Patientia*, quod sicut figulus, vel aurifaber, fornacem attendit perat vasi fictili, vel auro quod coquit, ne illud nimis urat, vel nimis parum: ita et Deus tentationem accommodat viribus hominis, et gratiæ quam ei dat, nec patitur hominem supra vires tentari, ut ait S. Paulus, I *Cor.* X, 13. Rursus accommodat eam vitibus hominis, quæ per hunc tribulationis ignem decoquere et exurere cupit et destinat. Sensus ergo est: Nolite peregrinari in fervore, hoc est, nolite admirari ut rem peregrinam, fervorem, id est ardorem, tentationis et afflictionis, qui vobis obtingit. Est catachresis: peregrinari enim ponitur per tentationem admirari; est hebraismus, in fervore, id est fervorem: Hebræi enim verba contactus, sive realis, sive mentalis, quale est admirari, construunt eum *beth*, id est in. Mirabantur enim nonnulli primi Christiani (uti jam mirantur et qui a peccatis ad Deum convertuntur) se mox a conversione ad Christum, undique persecutionibus, tentationibus et ærumnis exagitari. Hisce respondet S. Petrus, id non esse mirandum, cum ex rei natura id sequatur. Fides enim et pietas odium infidelium et impium contra se excitat, quia eis bellum indixit. Cordate Salvianus, lib. III *De Providentia*: « Quid, ait, mirum est si mala cuncta perfestim, qui ad toleranda universa militamus? » Hæc de causa Christus crucifixus post resurrectionem duobus discipulis euntibus in Emmaus apparuit quasi peregrinus in Israel, ut representaret ipsomet esse peregrinos. Morum enim affectum et habitum in se sumpsit, ut illos doceret: quia scilicet novis discipulis, novisque Christianis novum et peregrinum videbatur, quod Christus, qui promissus erat fore Rex Israel et Salvator orbis, moretetur et crucifigeretur. Verum ipse hunc eorum errorem correxit, ostendens ex lege et Prophetis oportuisse Christum (et consequenter Christianum quemque) pati, et ita intrare in gloriam suam, *Luc.* XXIV, 26. Quare sapienter S. Sycostomus, hom. 8 in II *ad Tim.*: « Nefas, ait, est pugilem Dei vacare deliciis, non licet epulari luctuantem. Luctamen enim sum præsentia omnia, certamen, bellum, stadium: aliud est quietis tempus, hoc ærumnis deputatur: est atque sudoribus. Nullus ubi ad certamen se exiit unctusque est, requiem querit. » Et S. Leo, serm. 1 *De Quadrages.*: « Intellegimus, ait, quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementius ab adversario impetendos. » Causam dat S. Hilari-

rius in *Matth.* iv, dicens: « In sanctificatis nobis maxime diaboli tentamenta grassantur: victoria ei est magis exoptata de sanctis. » Et S. Hieronymus, *epist. ad Eustoch.*, *De Custod. virgin.*: « Non querit diabolus homines infideles, de Ecclesia Christi rapere festinat: oscæ ejus secundum Habacuc electæ sunt; Job subvertere cupit, et devorato Juda ad eribrandos Apostolos expetit potestatem. » Et S. Gregorius in illud *Job xl*, *Absorbent fluvium*: « Illos, ait, magnopere rapere nititur, quos despectis terrenis studiis jungi jam celestibus contemplatur. » Et Origenes, *homil. 9 in I Judic.*: « Venisti, ait, ad aquam baptismi: istud est certaminis et pugne spiritualis initium, hinc tibi adversus Zabulum nascitur pugne principium. » Quare sicut Christus mox a baptismo abiit in desertum, ibique tentatus est a diabolo: ita fidelis quisque regeneratus, et ad virtutis apicem cœlumque aspirans, habet hoc premeditatum, sibi acriter cum hoste esse luctandum, imo se omnes demones totumque infernum ad duellum et singulare certamen reipsa provocasse. « Fili, inquit *Ecclesi.* cap. ii, 1, accedens ad servitium Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem. » Id expertus S. Antonius, teste S. Athanasio, alios docebat et monebat, dicens diabolum acerrime infestare et vexare Monachos et virgines quæ se Deo dicaverunt, tum quod ipsorum heroica virtus dedecori sit demoni, qui ad eam aspirare nolit, ideoque ipsa sudes sit in oculis ejus, assidue eum pungens et crucians; tum quod egre ferat Deum, quem pro hoste et tortore habet, ita ab his coli et honorari; tum quod eorum virtuti et gloriæ invidet.

QUI AD TENTATIONEM VOBIS FIT. — Alludit *πειρασμός*, id est *tentatio*, ad *πειραν*, id est *ferrorem*; tentatio enim est quasi ignis, fervor et ardor, qui hominis animum, virtutem et constantiam tentat, id est explorat, purgat, perficit, juxta illud *Daniel.* xi, 33: « Et de eruditis ruent ut conflentur, et eligantur, et dealbentur. » Vide ibi dicta.

QUASI NOVI ALIQUID VOBIS CONTINGAT. — *q. d.* Non est novum et peregrinum fideles et pios tentari et tribulari, ut vos, o novelli Christiani, putatis, sed vetus et proprium, imo ab initio mundi hucusque semper facilitatum. Sic enim pium Abel persecutus est impius Cain, filios Dei persecuti sunt filii hominum et Nemrod, Abrahamum Chanaan, Loth Sodomite, Josephum fratres, Jacobum Laban, Isaacum Philistin, Mosen Pharo, Hebræos Egypti, Davidem Saul, Isaiam Manasses, Jeremiam, Ezechielem, Amos ceterosque Prophetas Judæi, juxta illud *Hebr.* xi, 37: « Lapidati sunt, scedi sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt. Circierunt in melotis, in pelibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, et in cavernis terræ. »

Quare ipsam suam sepe premonuit Christus, ut ad id se compararet: « In mundo pressuram

habebitis, » *Jean.* xvi, 33. « Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium, et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient, et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum, » *Matth.*, cap. x, vers. 21.

13. SED COMMUNICANTES CHRISTI PASSIONIBUS, GAUDETE. — Duas affert causas cur in afflictione non tristari, sed gaudere debeant: prior, quod in tribulatione communicent Christi passioni. Unde S. Fulgentius, *lib. III ad Thrasim.*, legit, *sed ut communicantes*, quod summum est decus et gloria, æque ac commodum et meritum: nam patientes per passionem suam passioni Christi quasi inseruntur et inoculantur, ut ramus arbori, itaque ab eo omnem vigoris et gratiæ succum, vimque tolerandi, merendi et perseverandi exsugunt. Posterior, quod cum Christo passo resurrecturi sint ad gloriam immensam. Græca habent *ἕξά κλι κακοῦ*, id est, *sed in eo quod communicatis*; vel, ut Tertullianus, *Scorp.* xii, quæ lectio significat tantum gaudendum esse, quantum patienti communicamus passionibus Christi, ut quo magis crescit passio, eo magis crescat et gaudium: adeoque mensura gaudii sit mensura tribulationum, juxta illud *II Corinth.* i, 6: « Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra; » et illud *Psal.* xciii, 19: « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ letificaverunt animam meam. » Hinc S. Cyprianus, *epistola 36*, legit: « Sed quotiescumque communicatis passionibus Christi, gaudete. » Hinc patientes dicuntur, *primo*, pati non tam suam crucem quam Christi, juxta illud: « Execamus igitur ad eum extra castra improprium ejus portantes, » *Hebr.* xiii, 13. Ita « Moses grandis factus negavit se esse filium filie Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias aestimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi, » *Hebr.* xi, 24. Ita Paulus cum suis ait: « Semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris, » *II Corinth.* iv, 10. « Et si compatimur, ut et conglorificemur, » *Rom.* viii, 17. « Ego stigmata Jesu in corpore meo porto, » *Galat.* vi, 17.

Secundo, Christus vicissim dicitur pati in fidelibus quasi caput in suis membris. Hinc Christus ait Saulo: « Quid me persequeris? » *Act.* ix, 4; non ait: « Quid meos fideles, » sed: « Quid me persequeris? » quia ipsi mea sunt membra, mecumque unum corpus Ecclesie mysticum efficiunt: ipsos ergo persequendo, me persequeris, quia qui membra persequitur, caput ipsum petit et persequitur. Ita S. Paulinus, *epist. ad Aprum*: « Ab initio sæculorum, ait, Christus in omnibus suis patitur. Ipsum est enim initium et finis, qui in lege velatur, in Evangelio revelatur, mirabilis

semper et patiens et triumphans in Sanctis suis Dominus. In Abel occisus a fratre, in Noe irrisus a filio, in Abraham peregrinatus, in Isaac oblatas, in Jacob famulatus, in Joseph venditus, in Moysæ expositus et fugatus, in Prophetis lapidatus et sectus, in Apostolis terra marique jactatus, et multis ac variis beatorum Martyrum cruciatus frequenter occisus. Ipse igitur etiam nunc in firmatas nostras et ægritudinem portans, quia ipse est homo semper pro nobis in plaga positus, et sciens ferre infirmitates, quas nos sine ipso nec possumus ferre, nec novimus. Ipse, inquam, nunc pro nobis et in nobis sustinens mundum, ut perferendo destruat, et virtutem in infirmitate perficiat. Ipse et in te patitur opprobria, et ipsum in te odit hic mundus; sed gratias ipsi, quia vincit cum judicatur, et triumphat in nobis. »

Tertio, patientes dicuntur Christo incorporari, adeoque unum effici et esse cum Christo. Sic enim Apostolus nos vocat commortuos, complantatos, concrucifixos Christo, *Rom.* vi, 5, et *II Timoth.* v, 11; unde idem ait: « Christo confixus sum cruci; vivo autem jam non ego, vivit vero in me Christus, » *Jalat.* ii, 20; et S. Ignatius, *epist. ad Romanos*: « Amor meus crucifixus est. » Quocirca in afflictionum tolerantia et perseverantium dilectione consistit vite Christianæ apex et summa. Unde S. Basilii formulam vite perfectæ viris Religiosis et Anachoretis præscribens admonitione ad juniores, id ipsum pene solum inculcat.

GAUDETE. — S. Cyprianus legit, *per omnia gaudete*, juxta illud *S. Jacobi* i, 2: « Omne gaudium existimale, fratres, cum in varias tentationes incideritis, » ubi multas hujus gaudii causas recensit. « Finis passionum Christi resurrectio, » ait Origenes in cap. i *ad Rom.* Sic et finis passionis Christianorum est resurrectio et gloria æterna: merito ergo in passione gaudeant. »

UT ET IN REVELATIONE GLORIÆ EJUS GAUDERIS EXULTANTES. — *ἔξελθόντες*, id est, *exsultantes præ gaudio*. Unde S. Cyprianus, *epist.* 36, legit, « gaudentes exsultatis. » Exsultare enim est super modum exsillire, ait Nonius. Tanta enim erit beatitudinis et gloriæ cœlestis magnitudo, ut cor humanum illam capere nequeat, sed extra et supra se quasi exsiliat, imo præ gaudio funderetur et rumpetur, ni Deus illud omnipotenti sua manu contineret et stringeret. Ita Psaltes adhuc in hoc exsilio positus ex spe future gloriæ: « Cor meum, ait, et caro mea exsultaverunt in Deum vivum, » *Psal.* lxxxiii, 3; et: « Jubilate Deo, omnis terra, cantate, et exsultate, et psallite, » *Psal.* xcvi, 4; et: « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua; venientes autem venient cum exsultatione, portantes manipulos suos, » *Psal.* cxxv, 6; et *Malach.*, cap. iv, vers. 2: « Orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ et sanitas in pennis ejus, et egrediemini, et salietis sicut vituli de armento. »

ubi plura de hoc salu dixi; et *Siphontas*, cap. iii, vers. 14: « Lau la, filia Sion: jubila, Israel; lætare et exsulta in omni corde, filia Jerusalem. » Vide Baruch, cap. v.

Ita in Vita S. Evergisti Archiepiscopi Colonienensis legitur, quod, cum de more ingressus templum S. Gereonis, in quo corpora ipsius sociorum Martyrum requiescunt, illud psalmi recitaret: « Exsultabunt sancti in gloria, » responderint ipsi e sepulchris: « Lælabuntur in cubilibus suis, » *Psal.* cxxix, vers. 5.

14. SI EXPROBRAMINI. — Græce *ἐνδοκίμα*, id est, ut Tertullianus, *Scorp.* xii, legit, *si dedecoramini*; S. Cyprianus, *epist.* 36, *si approbatur vobis*: Gentilibus enim nomen Christi et Christiani erat probum et probosum; unde illud quasi infame exprobrabant fidelibus.

IN NOMINE CHRISTI, — id est, ob nomen Christi, scilicet quia estis Christiani, quia Christi nomen colitis et invocatis. Syrus, *pro nomine Christi*, vel quia pertinetis ad Christum, quasi existentes de domo, familia et Ecclesia Christi. Na Nero, qui primus persecutus est Christianos, Christianos fecit probum, cum probosum hoc in eos talit edictum: « Quisquis Christianum se esse confitetur, is tanquam generis humani convictus hostis, sine ulteriori sui defensione capite plectitur. » Acute et argute Tertullianus, *Apolog.* iii, perstringit Gentiles quod odissent nomen Christi, cum Christus græce idem sit quod unctus; aut, ut Gentiles pronuntiabant, *Christi*, cum *χριστός* idem sit quod suavis, commodus, utilis. « Oditur ergo, inquit, in hominibus innocens etiam nomen innocuum, » imo nomen sanctum, amabile, angelicum, divinum: tale enim est « Jesus Christus. »

BEATI ERITIS. — Græce *μακάρι*, id est *beati*, supple eritis in cælo, et estis in terra, ob decus nominis Christi, et ob spem certam gloriæ, ut pote ab eo patientibus pro se promissa.

QUONIAM QUOD EST HONORIS, GLORIÆ ET VIRTUTIS DEI, ET QUI EST EJUS SPIRITUS, SUPER VOS REQUIESCIT. — *q. d.* Gloria, virtus et spiritus Dei super vos requiescit, agitate ad omne arduum, puta ad heroicam patientiam. Syrus vertit, *Spiritus gloriosus Dei super vos requiescit*. Græca jam habent: *ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ*, id est, *quoniam spiritus gloriæ et virtutis Dei (id est spiritus gloriosus Dei, est hendiadis) super vos requiescit*. S. Cyprianus, *epist.* 36, *pro τῷ πνεύματι* legit *δοξα*; vertit enim, *quia majestatis et virtutis Domini nomen in vobis requiescit*; Tertullianus, *Scorp.* cap. xii, *quoniam gloria et spiritus Dei requiescit in vobis*.

In eo ergo qui patitur pro Christo, requiescit Dei, primo, honor; secundo, gloria; tertio, virtus, græce *δυναμις*; id est, potentia et robur; quarto, spiritus, qui gloriæ, honoris, virtutis omnis est auctor in patiente, quasi in templo et thalamo suo mira cum voluptate requiescit; quia patiente

delectatur, et in eo deliciatur. Significat, inquit Dionysius, quod Deus reputet honorabile quid, gloriosum, virtuosum, sive triumphale invictam patientiam in adversis. Ita spiritus fortitudinis requievit in Christo, *Isaïæ xi, 2*. Hisce verbis significat quanta dignitas et decus sit pro Christo pati, scilicet quod in eo situs sit omnis honor, gloria, virtus et majestas Dei, adeo ut nihil dignius, honorificentius, divinius, Deoque gratius et gloriosius excogitari possit, imo ipsa S. Spiritus persona et majestas in eo qui patitur, requiescat. Ipse enim quasi dux eum qui pro Christo patitur, quasi suum militem auctorat, animat, roborat, protegit, perficit et vincat, eumque ad triumphum et coronam æternam perducit. Summa enim et nobilissima fortitudo est, pati pro Christo, pro orthodoxa fide, pro vera religione, pro cultu Dei ipsoque Deo: pati, inquam, verba et verbera, calumnias, probra, tormenta, ipsamque mortem. Unde S. Augustinus, *sermone De S. Victoria*: «Ibi, inquit, est corona gloriosior, ubi Christus infirmior: quia profecto virilis animus in feminis majus aliquid fecit, quando sub tanto pondere fragilitas feminea non deficit, etc. Ille in eis apparuit invictus, qui pro eis factus est infirmus. Ille eas ut vinceret fortitudine implevit, qui ut eas fortes efficeret, semetipsum exinanivit. Ille eas ad hos honores laudesque perduxit, qui pro eis opprobria et crimina audivit. Ille fecit feminas viriliter et fortiter mori, qui pro eis dignatus est de femina misericorditer nasci.» Rursum idem S. Augustinus, *serm. 78 De Temp.*, illud *Gen. xxv, Major serviet minori*, puta Esau Jacobo, mystice sic exponit: Impii servant pii, persecutores patientibus, tortores Martyribus; quia torquendo non aliud faciunt quam fabricare eis lauream martyrii. «Quomodo, ait, mali serviunt bonis? non obsequendo, sed persequendo: quomodo persecutores Martyribus, quomodo linæ vel mallei auro, quomodo molæ serviunt tritico, quomodo panibus coquendis furnalia, ut illi coquantur, illa consumantur; quomodo in fornace aurificis palea servit auro, ubi sine dubio palea consumitur, aurum probatur.»

Græci codices addunt: «Qui (Spiritus) quidem apud illos blasphematur, apud vos autem glorificatur,» quo significat hæc infidelium probra in Christianos in ipsum Spiritum Sanctum recidere, ac proinde fideles patientes in passione socum habere Spiritum Sanctum, qui tum hæc probra excipiat et repellat, tum fideles in illis excipientis et refutandis animet, dirigat et roborat. Rursum Spiritum Sanctum tantum a patientibus honorari et glorificari, quantum a persecutibus inhonoratur, vilipenditur et blasphematur. Quocirca Tertullianus *ad Martyres*, cap. III: «Bonum, ait, agonem subituræ estis, in quo agonistes Deus vivus, est, xystarches Spiritus Sanctus corona æternitatis, bravium angelicæ substantiæ, poltita in sæcula seculorum. Itaque epistates ves-

ter Christus Jesus, qui vos spiritu unxit, et ad hoc examina produxit.»

Porro causas cur pati pro Christo sit summa dignitas, varias hic insinuat S. Petrus. *Prima* est, quia hic est actus summus Christianæ patientiæ, fortitudinis, charitatis. *Secunda*, quia passiones sunt vestes regales, puta purpura, paludamentum, stigmata, insignia, et, ut Apostolus vocat, *Galat. vi, 17*, stigmata Christi.

Quocirca Theodorus Studita ob defensionem sanctarum Christi imaginum iustus a Leone Armeno flagellari, sponte statim zonam solvit, positaque veste corpus nudum obtulit ad verbera: «Voluptati enim, inquit, mihi est corpusculi hujus flagellatio, atque ista demum ejus suprema depositio, quo citius nuda anima evolem ad eum quem desidero.» Ita Michael Studita, in ejus Vita. Unde Theodorus ipse scribens ad Naucratum exultans post verbera: «Annon, ait, didema gestantium gloria mirabilior, stigmata ferre Christi, vivificas ejus passiones seu coronas?»

Tertia, quia Christus crucem et passiones in corpore suo sublimavit, et quasi deificavit; sicut enim humanitatem assumens ad Verbum, eam quasi deificavit, uniendo eam Deo, adeoque hominem faciendo Verbum, ut scilicet vere et proprie hic homo esset Deus: ita pariter crucem et passiones in corpore et anima suscipiens, eas cum corpore et anima Verbo univit, itaque quasi deificavit. Unde sicut vere dicitur Deus incarnatus et factus homo, ita et vere dicitur Deus passus, crucifixus, mortuus: Christus ergo in se suaque humanitate dedicavit et sacravit passiones et patientiam, æque ac pauperatam, ut ait S. Bernardus, humilitatem, obedientiam, sui mundique contemptum.

Quarta, quod Christus, Spiritus Sanctus, totaque SS. Trinitas patientibus quasi sacrificiis et holocaustis, non hrutis, sed humanis et rationalibus summe honoretur, uti ait hic S. Petrus.

Quinta, quod iis a Deo promissa et parata sit summa merces et corona in celo, puta laurea martyrii, utque summe conformes sint Christo glorioso, qui conformes fuerunt eidem patienti et crucifixo.

Sæcta, quod crux contactu corporis Christi sanctificata adoretur, nec tantum illa que legitur corpus Christi, sed et quelibet alia, que illius est representatio et imago, ut videmus publice in Ecclesia eam adorari in Paraseve, juxta illud Lactantii:

Flecte genu, lignumque crucis venerabile adora.

Unde de ea canit tunc Ecclesia:

Arbor decora et fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno stipite,
Tam sancta membra tangere.
Beata cujus brachiis
Sæclicè pendit pretium.

Statéra facta corporis,
Prædamque tulit tartari.
O crux, ave, spes unica:
Hoc passionis tempore,
Auge plus justitiam,
Reisque dona veniam.

Passiones ergo nos uniant et assimilent Christo et Deo, imo faciunt socios Christi Deique crucifixi, in eumque nos quasi transformant. Quid nobilius quam similem et socium esse Christi? «Martyrio velut socio Christi cruore decoraris,» ait S. Cyprianus *De Laude Martyrii*.

Septima, quod passiones Martyrum mire illustrent Ecclesiam: nulla enim secta est que tot habeat Martyres, qui pro sua fide, aut potius perfidia velint non tantum opes, sed et vitam profandere, quot habet religio Christiana. Rursum martyr illustre dat virtutis exemplum cæteris fidelibus, ut et ipsi pro Deo pati ac mori gestiant. Unde Tertullianus in *Apolog.*: «Sanguis Martyrum, inquit, est semen Christianorum.» Et Prudentius *Peristephan*:

Martyrum semper numerus sub omni
Gravitate crevit.

Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, *orat. 18*, que est *de S. Cypriano*, Martyribus hæc dat cognomina et elogium, quod sint «holocausta ratione prædita, victimæ perfectæ, oblationes Deo gratæ et acceptæ, veritatis præconia, mendacii prosessiones, legis que spirituali modo intelligitur explatio, erroris oppressio, vitii insectatio, peccati diluvium, mundi lustratio.» Quare tua, o S. Cypriane Martyr, «virtute majorem in modum afficer, memoria recreor, ac præ gaudio quasi lymphatus feror, quodamque modo in eodem tuo martyrio versor, dimicationisque socius et participes sum, ac totus ad te transeo.» Hucusque Nazianzenus, qui et paulo ante asserit se contemptis omnibus terrenis ad cælestia anhelare. «Hujus rei, inquit, inexplibili quadam aviditate teneor, nec ab ea unquam divelli possum. Martyrum honoribus oblector, pugilum cruciobus exulto, atque aliorum quidem certamina et victoriæ sunt, coronæ autem meæ, usque eo gloriam hanc præcipio, et eorum egregia facinorosa esse duco.» S. Chrysostomus nobilis longi martyrii martyr Constantinopoli expulsus, ut itinerum molestiis et militum severitia conficeretur, uti reipsa confectus fuit, ad Cyriacum pariter exulantem ita scribit: «Equidem cum urbe Constantinopolitana exigerem, nihil horum curavi, sed ita mecum ipse locutus sum: Si Imperatrix me proscribere volet, proscribat: Domini est terra et plentitudo ejus. Si serra discindere volet, discindat: Isaiam habeo exemplum. Si me in mare vult projicere, Jonæ reminiscar. Si in caminum vult conjicere, tres illos juvenes habeo, qui id pertulerunt. Si me bestiiis vult objicere, Danielis memineri in lacum leonum conjecti. Si lapidare me vult, Stephanum habeo protomartyrem. Si caput

mihî vult auferre, Joannem habeo Baptistam. Sin substantiam vult adimere, adimat sane: nudus egressus sum de ventre matris meæ, nudus revertar illuc. Exhortatur me Apostolus: Personam hominis Deus non respicit. Si adhuc hominibus placere, Christi servus non essem. Et me David ipse armat, dicens: Loquebar in conspectu regum, et non confundere. ar.»

Tertullianus, *lib. ad Martyres*, cap. IV, eis inter alia fortitudinis Gentilium exempla et decora proponit flagellationem Laconum. «Nam que hodie, ait, apud Lacedæmonas solemnitas maxima est *δυναστεύων*, id est *flagellatio*, non latet. In quo sacro ante aram nobiles quique adolescentes flagellis afficiuntur, astantibus parentibus et propinquis, et uti perseverent adhortantibus. Ornamentum enim et gloria deputabitur majore quidem titulo, si anima potius cesserit (excesserit e corpore et vita hæc) quam corpus. Igitur si tantum terrene gloriæ licet de corporis et animi vigore, ut gladium, ignem, crucem, bestias, tormenta contemnant sub premio ludis humane, possum dicere: Modice sunt istæ passiones ad consecutionem gloriæ cælestis et divine mercedis. Tanti vitæum? quanti verum margaritum? Quis ergo non libentissime tantum pro vero habeat erogare, quantum alii pro falso?»

S. Cyprianus, *De Laude et Exhort. martyrii*, hinc vel titulos, vel stimulos dat martyrio: *Primum*, «impavidos animos dat dolori.» *Secundum*, «mens crescit in pugna, pulsata licet crebrius hæret immobilis virtus, ut rupes pulsata fluctibus.» *Tertium*, «morte vitam condemnat, ut vitam morte custodiat.» *Quartum*, «miles triumphalibus de hoste spoliis onustus vulneribus suis gaudet.» *Quintum*, «nec timendum, quorum spes eternitatis et vita cælestis est, ac salus de promissa immortalitate lætatur.» *Sextum*, «quorum animo despectus hic mundus, et alienata sæculi facies, cui semper hic mundus loco carceris: nec poteris amare martyrium, nisi ante oderis sæculum.»

13. NEMO AUTEM VESTRUM PATIATUR ET ROMICIDA, V — sed ut Christianus, ideoque Martyr Christi. Quare quod S. Cyprianus, *epist. 73*, et S. Hieronymus, *epist. 38*, dicunt Christum latroni (qui a dextris Christi crucifixus est) fecisse homicidii penam martyrium, intellige testimonium, puta protestationem fidei in Christum, q. d. Christus fecit ut latro pro scelerebus crucifixus, in ipsa cruce crederet in Christum, ejusque fidem publice protestaretur, itaque fieret martyr, id est testis Christi, ac præmium gloriæ tali testimonio debitum consequeretur, eaque ratione ipsi penam homicidii convertit in triumphum hujusce martyrii.

AUT FUR, AUT MALEDICUS (GRÆCÆ *κακοποιός*, id est *malemorum patrator*: ita Syrus; Tertullianus, *Scorp.* cap. XII, *ut maledicus*), AUT ALIENORUM APPETITOR. — «Martyrem» enim «non facit poena, sed causa,» ait S. Augustinus, *epist. 107 ad Festum*; nec scilicet

ina facit martirem, sed scelestum. Unde S. Cyprianus, lib. III *Testim.*, cap. xxxvii, citatis hisce S. Petri verbis: « Fidem, ait, non oportet, ob alia delicta, nisi ob nomen solum puniri. » Pulchre S. Augustinus, serm. *De decem plagis*: « Nomen, ait, habet iniquum lucrum sine justo damno. Qui furatur acquirit vestem, sed perdit fidem: ubi lucrum, ibi damnus: lucrum in aera, damnus in conscientia. » Idem, *De Vita Christiana*, pingens ideam Christiani: « Ille vero, ait, Christianus est, qui omnibus misericordiam facit, qui nulla omnino movetur injuria, qui alienum dolorem tanquam proprium sentit, ejus mensam nullus tanquam ignorat, qui coram hominibus in gloriam habetur, ut coram Deo et angelis glorior; qui terrena contemnit, ut possit habere caelestia; qui opprimi pauperem se presentio non patitur; qui miseris subvenit; qui ad fletum flentibus provocat alienis. »

Pro alienorum appetitor, graeco est *ἀλλοτριόφρων*, id est, alienarum rerum curiosus inspector, et consequenter appetitor: species enim et visio rei appetibilis, est appetitum. Unde curiosus inspector rebus inspectis iuhat. Tertullianus, *alium speculator*; S. Cyprianus, lib. III *ad Quirinum*, cap. xxxvii, *curiosus alienis agens*. Scilicet est illud Maull: « Curiosus nemo est, qui non sit malivolus. » Praeclara S. Gregorius: « Grave, ait, curiositas est vitium, quae dum ejuslibet mentem ad investigandam vitam proximi exterius ducit, semper et intima sua abscondit, ut aliena sciens, se nesciens sit, et curiosus animus quanto peritus fuerit alieni, tanto fiat ignarus sui. » S. Bernardus *De Modo bene vivo.*, cap. lrv: « Stulti homines, ait, dum alienos errores volunt reprehendere, demonstrant suos. Tandiu homo ignorat peccata sua quae debuere flere, quamdiu aliena vitia exquirat curiose: sed cum homo ad semetipsum revertitur, et sese bene considerat, non exquirat quod in aliis reprehendat, quia in semetipso multa reperit quae lugeat. » Unde B. Gregorius: « Nos tanto minus debemus aliena corda reprehendere, quanto seimus visu nostro non posse alienae cogitationis tenebras illustrare; » et mox: « Curiositas damnosa peritia est, ad haeresim provocat, in fabulis sacrilegas precipitat mentem, in causis obscure reddit audaces, in rebus ignavis facit homines precipites. »

46. SI AUTEM UT CHRISTIANUS, NON ERUBESCAT (uti erubescunt homicidae cum plecluntur pro crimine, quia christianismus non est crimen, sed religio et sanctitas), GLORIFICET AUTEM DEUM IN ISTO NOMINE. — quia gloriosum est nomen Christi, ac consequenter et Christiani; a Christo enim vocatur Christianus quasi Christi asseca, discipulus, cultor, filius et haeres. Vide dicta *Astor*. xi, 26. Porro patitur ut Christianus non tantum qui pro fide, sed et qui pro virtute aliqua Christiana, ut castitate, justitia, religione, etc., patitur: omnem enim virtutem dicit et docet fides Christi. Quare

qui pro qualibet virtute Christiana occiditur et moritur, est martyr. Nam martyr est, qui pro qualibet veritate, quae ad pietatem pertinet, moritur, imo qui moritur pro veritate qualibet ut evitet mendacium; talis enim moritur pro virtute veracitatis, quae opponitur vitio mendacii, uti disertè docet D. Thomas, II II, *Quaestione CXXIV*, art. 3. Secus est de eo qui moritur pro fucnda aliqua veritate mathematica, physica, logica. Hic enim non est martyr, quia non moritur pro veritate ad pietatem pertinente, uti ibidem asserit D. Thomas.

Moraliter discere hic quantum sit pati ut Christianus, tantum scilicet quantum est martyrium: haec autem summum est decus et gloria. « Quid enim gloriosius, aiant generosi Martyres ad S. Cyprianum, lib. V, *epist.* 12, quidve felicius ulli hominum poterit ex divina dignatione contingere, quam inter ipsos carnifices interitum confiteri Dominum Deum? quam inter sevientia saecularis potestatis varia et exquisita tormenta, etiam extortio, et exercitatio, et excarnificatio corpore, Christum Dei Filium, etsi recedente, sed tamen libero spiritu confiteri? quam relicto mundo caelum petiisse? quam desertis hominibus inter angelos stare? quam impedimentis omnibus saecularibus raptis in conspectu Dei jam se liberum sistere? quam caeleste regnum sine ulla cunctatione retinere? quam collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? quam iudicis sui divina dignatione iudicem factum fuisse? quam immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse? quam humanis et sacrilegis legibus contra fidem non obediisse? quam veritatem voce publica contestatum fuisse? quam ipsam, quae ab omnibus metuitur, moriendo mortem subegisse? quam per ipsam mortem immortalitatem consecutum fuisse? quam omnibus saevitia instrumentis excarnificatum et extortum, ipsis tormentis tormenta superasse? quam omnibus dilaniati corporis doloribus robore animi relictatum fuisse? quam sanguinem suum profluentem non horruisse? quam supplicia sua post fidem amare cepisse? quam detrimentum vitae suae putare non exisse? » Deinde haec omnia confirmant verbis Christi, quibus animos exacuunt. « Ad hoc enim praelium quasi quaedam tuba Evangelii sui nos excitat Dominus dicendo: Qui plus diligit patrem aut matrem, quam me, non est me dignus; et: Qui plus diligit animam suam quam me, non est me dignus; et: Qui non tollit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus; et iterum: Beati qui persecutionem passi fuerint propter iustitiam: ipsorum enim est regnum caelorum. Beati eritis cum vos persecuti fuerint et oderint; gaudete et exultate: sic enim et Prophetas persecuti sunt, qui ante vos fuerunt, patres eorum; et iterum: Quoniam ante reges et potestates stabitis, et tradet frater fratrem ad mortem, et pater filium; et qui perseveraverit

usque ad finem, hic salvus erit; et: Vincenti dabo sedere super thronum meum, si aut et ego ero qui nos dilexit. Haec et hujusmodi cum in Evangelio collata perlegimus, et quasi fides quosdam ad inflammandam fidem, Domini: voibus, suppositis nobis sentiamus, hostes veritatis jam non tantum non perhorrescimus, sed provocamus; et inimicos Dei jam hoc ipso quod non ressimus, vicimus; et nefarias contra veritatem leges subegimus; etsi nondum nostrum sanguinem fudimus, sed fudisse parati sumus. Nemo hanc dilationis nostrae moram, clementiam iudicet, quae nobis officit, quae impedimentum gloriae facit, quae caelum differt, quae gloriosum Dei conspectum inhibet: in hujusmodi enim certamine, et in hujusmodi ubi decertat fides praelio, mora martyres non distulisse, vera clementia est. » Et lib. IV, *epist.* 6 *ad Titum*, de Exhort. martyrii: « Ad agonem saecularem exercentur homines, et parantur, et magnam gloriam computant honoris sui, si illis, spectante populo et Imperatore presente, contigerit coronari. Ecce agon sublimis et magnus, et corona caelestis premio gloriosus, ut spectet nos certantes Deus, et super eos quos filios facere dignatus est, oculos suos pandens, certaminis nostri spectaculo perfruatur. Praeliantes nos et fidei congressione pugnantem spectat Deus, spectant angeli ejus, spectat et Christus. Quanta est gloria dignitas, quanta felicitas preside Deo congressi, et Christo iudice coronari! Armenur, fratres dilectissimi, viribus totis, et partem ad agonem mente incorrupta, fide integra, virtute devota. Ad aciem quae nobis indicitur, Dei castra procedant. Armentur integri, ne perdat integer quod nuper sedit. Armentur et lapsi, ut et lapsus recipiat quod amisit. Integros honor, lapsos dolor ad praelium provocet. » Et inferius exclamans ait: « O dies ille qualis et quantus adventum, fratres dilectissimi, cum expeperit populum suum Dominus recensere, et divina cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, et persecutores nostros flammæ penalis perpetuo ardore dammare, nobis vero mercedem fidei et devotionis exsolvere! Quo erit gloria, et quanta laetitia admitti, ut Deum videas; honorari, ut cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis aeternae gaudium capias! Abraham, et Isaac, et Jacob, et Patriarchas omnes, et Prophetas, et Apostolos, et Martyres salutare; cum justis et Dei amicis in regno caelorum date immortalitatis voluptate gaudere; sumere illic quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit! »

S. Basilius, hom. 20 *De 40 Martyr.*, ait eos hisce vocibus Deum celebrasse, ac se invicem ad martyrium in gelido stagno obeundum animasse: « Gratias agimus tibi, Domine, quod cum isto amictu simul et peccatum exuere licet, quoniam ob serpentem amon indumimus, ob Christum vero exumimus. Quas Dominus, qui pro nobis est spoliatus, dignas gratias reddemus! Quid magnum servo, si ea quae passus est Dominus, subeat? Durum profecto frigus, sed dulcis paradisos. Affligens glacies, sed delectabilis requies. Brevi tempore durantes, sinus Abraham nos perpetuo fovabit. Unam noctem cum aëro sempiterno commutabimus. Incendatur frigore pes, ut cum angelis continuo saltet. Torpescat frigore manus, ut facultatem habeat in Deum attendendi. Quot enim commilliones nostri ceciderunt fidem mortali regi servantes! Nos pro fide in verum Deum servanda hanc vitam non projiciemus? Quando semel mori oportet, moriamur ut vivamus. Fiat sacrificium nostrum coram te, Domine, et velut hostia viventes tibi placentes, nosmet hoc saevo gelu immolantes abs te recipiamur. » Unde sub finem de his exclamavit: « O sanctum chorum! o sacrum ordinem! o cunem inexpugnabilem! o communis humani generis custodes, optimi curarum socii, precum ac votorum invicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum: vos non terra contexit, sed caelum exceptit. Aperte sunt vobis paradisi porte: dignum profecto exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis et justis omnibus spectaculum, etc. In ipso vitae flore temporariam hanc vitam contempserant, ut in membris suis Deum reciperent; mortuos exererunt, dubios in fide confirmaverunt, piis desiderium auxere; unum omnino pro pietate omnes tropaeum erigentes, una iustitia corona ornati fuere. »

S. Augustinus, serm. 30 in *Psalm.* cxviii: « Purpurata est, ait, universa terra sanguine Martyrum, floret celum coronis Martyrum, ornatae sunt Ecclesiae memoriae Martyrum, crebrescunt sanitates meritis Martyrum. » Idem, serm. 11 *De S. Cypriano*: « Illi, inquit, laus, illi gloria, qui dignatus est illum Martyrem praedestinare inter sanctos suos ante tempora, creare inter omnes opportuno tempore, vocare errantem, mundare sordidum, formare credentem, docere obedientem, regere docentem, adjuvare pugnantem, coronare vincentem. »

Porro Martyres hisce elogiis celebrat Ecclesia in hymno plurium Martyrum:

Sactorum meritis Inclita gaudia
Paganorum, socii, gesta quoque fortia;
Nam giscit animus promovere cantibus
Victorum genus optimum, etc.
Hi pro te furias, atque herosia
Calcantur hominum saevaque verbera;
Cessit his lacernis tortibus angula,
Nec carpsit paenitentia.
Cœduntur gladiis more bidentium.

Non murmur resonat, non querimonia;
Sed corde tacito mens conscia
Conservat patientiam.

Quae vox, quae poterit lingua relexere
Quae in Martyribus munera preparas?
Rubri nam fluido sanguine laetatis
Discolor mens fulgidis.

17. QUONIAM TEMPUS EST (græce *καιρος*, id est, opportunus, occasio, tempus commodum et opportunum: tale enim est tum præsens vita, tum christianismus, novaque ejus religio; tum moderna Judæorum et infidelium contra eum odia) UT JUDICIUM INCIPIAT A DOMO DEI. — Par enim est ut iudex prius suam domum examine, quam alienam. «Judicium,» ait Cœcumenius et Didymus hic, non condemnationem, sed examinationem et explorationem significat; adde, et punishmentem aliquam, ac castigationem, puta tribulationem, quæ non temere, sed cum iudicio et congrua mensura a Deo peccatori immittitur, ideoque vocatur *iudicium*. Deus enim suam domum et familiam, puta Ecclesiam, et fideles domesticos suos per tribulationes iusti iudicii libamine examinat, a peccatis levioribus expurgat, erudit et pericit. Nihil enim reliquit indiscussum, nihil impunitum. «Natura comparatum est,» H. S. Basilus apud Cœcumenium, ut contra eos qui familiarissimi nobis sunt, cum in nos peccant, indignemur: familiarissimi autem Deo non sunt alii quam fideles, qui domum Dei, id est Ecclesiam, complect et construunt. Ita Isaias ait, cap. XXXI, vers. 4: «Ve Ariel!» Ariel, id est ve Hierosolymæ, templo et altari, quod est Ariel, id est quasi leo Dei. Vide ibidem dicta, et Jerem. cap. XXXV, vers. 18: «Castigasti me, et eruditus sum, quasi juveneculus indomitus.» Et Sapiens, Proverb. III, 11: «Disciplinam Domini, filii mi, non abjicias, nec deficias cum ab eo corripis: quem enim diligit Dominus, corripit, et quasi in filio complaceat sibi;» et Apocal. III, 19: «Ego quos amo, arguo et castigo.» Alludit S. Petrus ad illud Ezech. IX, 6: «A sanetuario meo incipite» percutere et interficere peccatores. Quare perperam Aureolus ad a domo exponit, q. d. Iudicium Dei in homines prodit ex domo et throno Dei, puta ex celo. S. Augustinus, in Psalm. XCIII, 20, legit: «Tempus est inchoationis iudicii ex domo Domini;» siquæ explicat: «Tempus est ut modo iudicentur qui pertinent ad domum Domini.» S. Justinus, Quæst. LXXIX ad Orthodoxos, dat exemplum Josæ, regis Juda, qui, licet pius, cæsus est in prælio, ut luere levia sua peccata. Probat S. Petrus Christianos debere pati ex eo, quod nevi, peccata et vitia quædam singulis adhaereant, quæ Deus per tribulationem vult punire et rescare. Non ergo novum et peregrinum eis debere videri, quod præ infidelibus execerantur et affligantur, eo quod Deus velit domum suam purgare, et effluere purissimam, ideoque iudicium suum ab ea incipere; extensurus illud

deinde in reliquos homines, quos acrius examinabit et puniet, quia eos gehennæ adjudicabit.

Unde sapienter S. Chrysostomus, horn. De Lazaro: «Ubi, ait, videris improbam vitam agentem, nec quidquam acerbi hic patientem, ne putaveris illum beatum, sed defle potius ac deplora, velut illic (in gehenna) omnia tristia perpessus, sicut dives fecit. Rursus, ubi quem videris virtutis studiosum innumeris affligi molestiis, beatum existima, ut qui et hic omnia sua peccata diluerit, et illic multam habet paratam mercedem, sicut Lazaro evenit.» V. gens ergo Dei beneficium est, quod suos puniat in hac vita, «ne, cum iudicii dies advenit, in plenitudine peccatorum puniat.» Il Machab. cap. VI, vers. 13; et Amos, III, 2: «Tantummodo vos, ait, cognovi ex omnibus cognitionibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras;» et Malach. III, 2: «Ipse enim quasi ignis confans, et quasi herba fulgurum, et sedebit confans et emundans argentum, et purgabit filios Levi, et colabit eos quasi aurum.»

SI AUTEM PRIMUM A NOBIS, QUIS FINIS EORUM QUI NON CREDUNT DEI EVANGELIO? — quasi dicit: Si Deus suos fideles et sanctos ita iudicat, id est examinat, explorat, exercet et affligit, quid expectent ab eo infideles, qui vitis et delictis diffiant? quis finis eos manet? quæ poena? quæ gehenna? Hoc Dei in impios iudicium graphice depingit Sapiens, cap. V, vers. 18: «Accipiet armaturam zelus illius, et armabit creaturam ad ultionem inimicorum;» et quæ sequuntur. Præclare Salvianus, lib. IV ad Ecclesiam Catholicam: «Si quis vult, ait, ex peccatoribus scire, quam graviter censenda a Deo sint magna crimina, discat quæter in semetipsis puniant sancti etiam levia peccata, conscii scilicet jam ex ipsius Dei dictis futuri examini, ac per Domini sui verba, etiam iudicia rimantes, et ideo semper in Dei opere, semper in compunctione, semper in cruce positi: beati qui cum omnium miserantur, sibi nunquam penitus ignoscent, in nullo sibi parentes, sed totos se admodum Deo impendentes, et ideo in futuro iudicio digni præmio, quia hic apud se jugiter in reatu (1).»

18. ET SI JUSTUS VIX SALVABITUR, IMPIUS ET PECCATOR UBI PAREBUNT? — Citat Proverb. XI, 31: «Si justus in terra recipit, quanto magis impius et peccator?» ubi Septuaginta ita vertunt, ut hic S. Petrus eos de more sententis, sed eodem redit utraque versio. Pro *salvabitur* græce est *ἐσθρα*, id est *salvatur*, hoc est, ad salutem perlingit, nullas poenas quasi penitentias patiendo, et ex variis tribulationum fluctibus egre eluctando.

(1) Vers. 17. Instat enim tempus, quo Christiani gravissima mala patientur: si autem nos primi sustinebimus mala, quem exitum habebunt illi (Judæi) qui non obsequuntur religioni divinæ. — Osee: *וַיִּשְׁמַע ה' דִּבְרֵי שֵׁפֶר דֵּבָרָא דִּבְרֵי יִשְׂרָאֵל*; hic et adiunguntur, et separantur (a nobis) nominantur Christiani.

Koster tamen verit *salvabitur*, scilicet, inquit, in die iudicii, non quasi tibi dubius sit futurus et incertus de salute justus, qui in Dei gratia decessit, sed quia illi recognoscitur et recensetur tota vita hominis, ejusque anfractus et pericula, ac ex iis demonstrabitur quomodo vix salvatus sit. Levia est expositio et anagramma Hugonis: Justus, ait, vix salvatur, quia vi crucis quæ exprimitur littera X, vel per quinque plagas, et per Jesum Christum, eo quod in dictione vix prima littera V est nota quinarum; secunda I; Jesu, tertia X, Christi: sed alia est littera *ultima* in voce aliud *græcum*, quod est prima littera in voce *ἄπιστος*. «Impius,» græce *ἀπίστος*, id est alienus a cultu Dei, est infidelis; «peccator» est fidelis, puta Christianus, sed in legem Dei peccans, ait Cœcumenius. Sensus est, inquit Beda, quasi dicit: «Si tanta est fragilitas humane vite, ut nec iusti quidem in celo coronandi sine tribulationibus, propter innumerabilem vilatæ naturæ labem, transeant; quanto magis hi qui celestis glorie sunt extorres, certum damnationis suæ exitum expectant!» Rursus, pro *salvabitur*. hebr. est *יִשְׁרָאֵל* *israhellam*, id est *retribuatur ei*; Cajetanus, emendabitur; Rabbinus, *pacem habebit*: *שלום* *salam* enim duo significant: primo retribuere; secundo, esse pacificum. Unde Salomon, id est *pacificus*, Chaldaice *מִתְחַשֵּׁן* *mitchashen*, id est *roboretur*, vel potius, ut alii, *patiens est*, et vita patitur; hoc enim consenti cum Hebræo, Græco et Latino interpretare, ut mex patebit.

Quæres quomodo justus vix salvabitur? si enim est justus, moriturque justus, certo salvabitur. Interpretes *salvabitur* tripliciter exponunt. Triplex est enim salus: prima, corporis; secunda, animæ, dum convertitur a peccato ad justitiam et gratiam Dei; tertia, animæ cum æternam salutem adipiscitur. Primo ergo aliqui ex S. Ambrosio, lib. II Apolog. David, cap. III, sic exponunt: Justus vix tandem salvabitur, id est, egre hujus vite miseris et ærumnis eripitur, quibus Deus leviores ejus culpas puniat: quas ergo impii peccatorum gravissimorum poenas in æternum dabunt? Huic sensui favet textus Hebraicus et Latina versio, Proverb. XI, 11, et quod S. Petrus agit de penis quibus Deus justos hic punit et expiat. Ita S. Augustinus, lib. XX Contra Faustum, cap. XIV: «Quid enim justus, ait, Unico, cui tamen Deus non peperit, et quid evidentiis, quod nec justus pareat, emendans eos varietate tribulationum, cum de hac ne aperte sit dictum: Et si justus vix salvus erit.» Secundo, idem S. Augustinus, in Psalm. VI, exponit de secunda salute, puta de conversione peccatoris, qui difficulter convertitur, eo quod difficile sit relinquere voluptates et penitere, q. d. Si justus multo labore et angore vix salvatur, id est, respicit et convertitur, quot et quanti dolores, angores et supplicia manebunt peccatores ob culpam lethalem, quæ nunquam delebitur? Tertio, alii passim accipiunt de tertia salute, q. d.

Justus vix salvatur, id est vix damnationis eripitur, et salutem æternam adipiscitur: quid ergo expectandum peccatori? utique non incerta salus, sed certa damnatio. Ita Didymus, Cœcumenius, Beda et alii, ait S. Hieronymus, dialog. II Contra Pelagianos.

Dices: Justus certo salvabitur: quomodo ergo ait «vix salvabitur?» Respondeo, pro vix græce est *πολύς*, id est cum labore et molestia, per multas tribulationes, afflictiones, persecutiones, penitentias pro peccatis venialibus, ideoque vix, id est egre et difficulter salvatur justus. Adde et tentationes, licet de his proprie non loquatur S. Petrus, et Sapiens, Proverb. XI, ait enim: «Si justus in terra recipit,» scilicet pro delictis castigationem et poenas peccatorum, «quanto magis impius et peccator?» supple, recipiet merita supplicia, non in terra, sed in inferno.

Secundo, S. Hieronymus, lib. II Contra Pelagianos, ex hoc loco contra Pelagianos probat justos esse obnoxios peccatis venialibus. «Justus, ait, in die iudicii vix salvatur; salvatur autem facile, si nihil in se haberet macule: ergo justus est in eo quod floret multis virtutibus, et vix salvatur in eo quod in quibusdam Deindigetis misericordiam;» ad quod, ideo Ecclesiam dei imperi spiritui timoris Domini. Et mox aliam, puta tertiam, dans causam et explanationem: «Nam licet, ait, nihil pravissimi sit consensu, ver-tamen scien quoniam non in hoc justificatur, donec cum justificet iudex, æstuat et decrat.»

Quarta causa est, quia per lapsum Ade fragiles facti sumus, et proclives in vitia: et hæc fragilitas manet in iustis. Ita S. Ambrosius, lib. II Apolog. David, cap. III: «Si David, ait, infirmus, tu fortis? si Solomon lapsus est, tu immobilis? si Petrus, primus peccatorum, tu potes primus esse sanctorum?» Et in Psalm. XLIII: «Quis est nisi fortis ut nequaquam in tentatione moveatur tam Dominus adiutor ei assistat?»

Quinta, quia virtus est in arduo, et oculum in summo. Ita Simonides apud Clementem Alexandrinum, lib. IV Strom.: «Fertur, ait, virtus habitare in rupibus aditu difficilibus;» et Beda: «Justitia, ait, laboriosa est nisi amantibus;» et Virgilius, VI Æneid.:

Facilis descensus Avernus;

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

Sextam dat S. Gregorius, XXIV Mor., xvi, nimirum inconstantiam humanarum cogitationum, indeque desideriorum et appetituum, quæ jugiter post lapsum in peccatum ex corde, velut ex fornace, instar sentillarum exhalant et alternant. «Quis, ait, considerare valeat quanta mala per momenta temporum ipsis inconstantibus cogitationum motibus perperamus?» Et mox: «Humana anima semel æternitatis statum deserens, ad fluxum temporalium delapsa, hanc multabilitatem alternantium motionum quam dum cade-

ret volens appellit, dum conatur surgere, cogitur invita tolerare. Inde quippe punita est, unde delectata: quia inde conversa habet laborum certaminis, unde perversa appellit gaudium voluptatis. » Subdit, cap. xvii, electos hac de causa trepidare eo magis, quo ad finem appropinquant, et hujus eorum pavoris speciem in se expressisse Christum in horto, quando vicinus morti factus in agonia sudavit sicut et sanguinem. Unde cap. xviii, subdit: « Consideramus quippe quod vitam vite presentis nequaquam sine culpa transire potuimus, et quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter viximus, si remota pietate iudicetur. Quid ergo facient tabule, si tremunt columnæ? Aut quomodo virgulta immobilia stabunt, si hujus pavoris turbine etiam cedri quantivult? Solutioni ergo carnis appropinquans, nonnunquam terrore vindictæ etiam justi anima turbatur. » Et mox: « Sed quia iustorum animæ a levibus quibusque contagiis ipso sæpe mortis pavore purgantur, et æternæ retributionis gaudia jam ab ipsa carnis solutione percipiunt, plerumque vero contemplatione quadam retributionis æternæ, etiam priusquam carne exspoliatur, hilarescunt, recte dicitur: Videbit faciem ejus in júbilo. »

Septimam dat S. Augustinus, IX *Confess.*, xiii, nimirum profundum et abyssum inscrutabilem tum cordis humani, tum iudiciorum Dei. Orans enim pro anima matris suæ S. Monica: « Vae, ait, etiam laudabili vita hominum, si remota misericordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fidelialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. » Notum est exemplum Doctoris Parisiensis, qui e feretro exclamavit: « Justo Dei iudicio accusatus, iudicatus, condemnatus sum; » et tamen videbatur iuste et sancte vixisse: quo spectaculo S. Bruno commotus secessit in Carthusiam, ejusque ordinem instituit. Quin et S. Paulus: « Castigo, ait, corpus meum, etc., ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar, » I *Cor.* ix, 27.

Denique Thomas Anglicus cur justus vix salvetur, septem dat causas jam dictis non absimiles. *Prima*, quod non sint condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. *Secunda*, quod caro concupiscat adversus spiritum. *Tertia*, quod caro sua corruptione ægravet animam. *Quarta*, quod non nisi violenti rapiant cœlum. *Quinta*, quod arcta sit via que ducit ad vitam, quodque virtutum ardua duraque sint opera. *Sexta*, quod incertum sit animus iusti. *Septima*, quod iudicium Dei sit subtile et rigidum.

IMPUS ET PECCATOR UBI FAREBUNT? — ubi apparebunt? quo ibunt? quis eos locus excipiet? quæ sors? q. d. Impii in iudicio coram facie Christi apparere expavescent, dicentque montibus: « Cadite super nos; et collibus: Operite nos, » Apoc. vi, 16. Inde ibunt in infernum, apparebunt inter damnatos, gehenna eos excipiet,

et æterna incendia. Unde Chaldaeus, *Proverb.* xi, 13, vertit, *impij in fine perdentur*. Alludit ad *Jerem.* xxv, 29: « Ecce in civitate in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, et vos quasi innocentes et immunes eritis? non eritis immanes; » et cap. xlix, 42: « Ecce quibus non erat iudicium ut liberent calicem (furoris Domini), bibentes bibent: et tu quasi innocens relinquaris? Non eris innocens, sed bibens bibes, » q. d. Si Deus ita punit suos ob levis peccata, quomodo punit alienos ob plurima et maxima crimina: S. Gregorius, *XXVI Moral.*, xviii, putat illud ad motum naturalem corporis in centrum, qui in fine velocius est quam in principio, q. d. Si Dei iustitia et ira cum primum movetur et concitatur, tantas calamitates justo irrogat, qua tandem vi et impetu in fine motus sui contra impios rapietur et deserviet? « Peccata, ait, nequaquam divina severitas inulta remanere permittit, sed iram iudicii a nostra (iustorum scilicet) hic correptione incipit, ut in reproborum damnatione tanquam in fine motus conquiescat. Eant ergo jam reprobi, et voluptatum suarum desideria multa iniquitate consumant, atque eo temporalia flagella non sentiant, quo æterna eos supplicia expectant. » S. Augustinus in *Psal.* xciii, 20, censet alludi ad servum, qui dum videt filium a patre acriter flagellari, trepidat, et longe gravior supplicium expectat. « Si flagellatur, inquit, filii, quid debent sperare servi nequissimi? quomodo ergo erunt tecum iniqui, quando nec tuis fidelibus parcis, ut exerceas et crucias eos? »

ITAQUE ET HI QUI PATIUNTUR. — Est epilogus dictionum, q. d. Cum justus vix salvetur, et non nisi per multas tribulationes, par est ut qui patientur, commendent se Deo, tum ut vires patiendi suggerat, tum ut ultimum arcumque vite agonem sine salutis periculo obeant, et securi ad palmam future vite perfringant; ideoque preces cumulent benefactis, ut certam faciant suam electionem et salutem; benefacta intellige opera bona, tum patientiæ et fortitudinis, tum elemosynæ, tum charitatis, præsertim erga persecutores et tortores, quos olim Martyres sua charitate convertere solebant, et ad Christum traducere.

SECUNDUS VOLUNTATEM DEI, — quia voluntas Dei est ut patiamur pro Christo, fide et iustitia, non ob peccata et scelera; utque huic Dei voluntati nos conformantes toleremus fortiter et alacriter quælibet adversa, quasi ab illo immissa, vel permissa ad nostrum bonum et decus. Hac ergo cogitatione solentur se afflicti, quod scilicet nihil eis mali obveniet, nisi a Deo sigillatim prævisum et provisum, qui omnem mali speciem, modum, durationem præfinivit et attempavit, ita ut non amplius, nec diutius, nec aliter quid pati possim, quam a Deo fuerit præordinatum, scilicet quam vires mee ferre queant, et quam meæ purgationi, perfectioni et saluti expediat. Deus ergo utitur mala voluntate impiorum et hostium ad punien-

dos et exercendos suos fideles, sed eam frenat, reprimit et regit, sicut sensor equum, ut non tantum illi inferat, quantum vellet, nec aliud aut aliter noceat, quam Deus permittit. Porro Deus vult in nos pati, ut tamen velit nos prudentes esse, nec patiendi occasiones dare, imo fugere et amoliri, uti Christus iussit Apostolis *Matth.* x, 23, ut in persecutione fugerent ex una civitate in aliam. Stolidum ergo fuit dogma Lutheri non esse residentum Turcæ, eo quod ille sit flagellum Dei, eoque Deus uti velit ad nos castigandos.

Ita de Aureliano Imperatore, anno 6 imperii sui capto a Sapere, rege Persarum, anno Domini 278, scribit Eusebius, lib. VII *Histor.*, xxv, quod, cum persecutionem contra Dei Ecclesias medigaretur, « dictatis jam litteris et scriptis, cum supereset sola subscriptio, divina dextera interveniens subscriptio nemine nefandæ dextera deturbaverit. Morte subita condemnatur, qui de piorum morte cenebat: ut ostenderet Deus, quia non, cum voluerit tyrannus, cruciamur, sed cum probaverit ipse, corripimur. » Deant ergo afflicti cum S. Job: « Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum, » *Job* i, 21. Dicant cum Juda Machabeo: « Sicut fuerit voluntas in cælo, sic fiat, » I *Machab.* vi, 60. Dicant cum Christo in agonia: « Fiat voluntas tua, » *Matth.* xxvi, 4: « hæc vox capitis corporis; hæc vox omnes fideles instruit, omnes Confessores accendit, omnes Martyres coronat. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores, nisi Christus in omnibus patiens Patri diceret: Fiat voluntas tua? »

FIDELI CREATORI COMMENDENT, — vel Christo, ut vult S. Hilarius, XII *De Trinit.*, et S. Cyrillus, IX *Theosari*, cap. 1; vel simpliciter Deo, prout communitis est toti S. Trinitati; hic enim est creator. Datur hic duplex ratio cur afflicti se commendare debeant Deo. *Prima*, quia Deus est creator, qui creaturas suas, præsertim animas rationales, amat. *Secunda*, quia est et fidelis, qui in se sperantes, sequæ et commendantes acceptet, exaudiat, fideliter assistat, ita ut nunquam eos deserat, sed adsit, corroboret, liberet, tueatur et protegat, vel ut passionem evadant, vel ut in ea fortiter perdurent, vitamque ponant, uti fecere et faciunt Martyres: quare et morientes animas suas commendare solent (unde Syrus vertit, *commendant*, in iudæativo), Deo dicentes cum Psalte et Christo moriente: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, » *Lucæ* xxiii, 46; et cum S. Stephano: « Domine Jesu, suscipe spiritum meum, » *Act.* vii, 58; et cum S. Paulo: « Scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare, » I *Timoth.* i, 18; et cum S. Agatha: « Domine, qui me custodisti ab infantia, qui abstulisti a me amorem sæculi, qui me carnicum tormentis superiorem præstitisti, accipe animam meam; » et

cum S. Agnate: « Omnipotens, adorande, colende, tremende Patris Domini nostri Jesu Christi, benedico te, quia per Filium tuum unigenitum evasi manus hominum impiorum, et spucitas diaboli impolluto calle transivi. Ecce jam quod credidi video, quod speravi jam teneo, quod concupivi complector. Te confiteor labiis et corde, te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio vivum et verum Deum, qui cum Domino nostro Jesu Christo Filio tuo, et cum Spiritu Sancto vivis et regnas in cuncta sæcula sæculorum. Amen. » Ita S. Ambrosius, lib. IV *epist.* 34. Denique omnes Martyres in martyrio diffisi suis viribus se Deo commendaverunt, itaque viros patienti et secure moriendi impetrarunt: qui vero scilicet nisi viribus orare neglexerunt, humiliati ceciderunt fidemque negarunt, itaque superbia et injuriæ sua pœnas dederunt, nobisque statuti sunt in exemplum.

ANIMAS SCAS. — Unicam singuli habent animam spiritalem et immortalem. eam ergo quasi oviculam custodiant, ut in æternum felix et beata sit: Deo ergo beandam commendent et offerant. Nam, ut ait Deus *Ezech.* xviii, 4: « Omnes anima mea sunt; » et Sapientis, cap. xi, vers. 27: « Parcitas autem omnibus, quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas; » præter significantiis, *διεπαινα φιλώτης*, id est, *Domine philanthime et philanthrope*. Porro cum anima cætera omnia Deo commendanda sunt. Unde Tertullianus, lib. *De Patientia*, de injuriis propter Deum ferendis: « Si apud Deum, inquit, deposueris injuriam, ipse est ultor: si damnum, restitutor; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator. » Nominat « animas, » quia anima patientis et martyris, eodem instanti quo obit et abit et solo et solo, cœlum adit; dumque denascitur luci caducæ, renascitur luci gloriæ æternæ. Mors ergo ipsi est occidens mortis, et oriens vite; martyrium est ei occasus pœnarum, et oriens palmarum. Unde Ecclesia dilecti mortis Martyrum vocat natalitiam, quia ille ipsis est natalis vite melioris et beate. Felix mors, quæ est introitus et jantia vite. « Non est exitus ille, sed transitus, » ait S. Cyprianus, *De Mortali*. Regnum Dei cepit esse in proximo, præmium vite, et gaudium salutis æternæ, et perpetua lætitia, et possessio paradisi, etc. jam terrenis cælestia, et magna parvis, et caducis æterna succedunt. »

IN BENEFACTIS, — *ἐν ἀγαθείς*; Syrus, in *operibus bonis*; Pagninus et Tigurina, in *benefactis*, ut scilicet benefactis etiam persecutoribus et tortoribus: hæc enim vicissim provocabit beneficentiam Dei in nos, ut animam sibi commendatam tueatur, excipiat et æternis bonis beet. Ita S. Jacobus, frater S. Joannis, ductus ad mortem, suum traditorem complexus, osculoque salutans, Christianum et Martyrem effecit, uti narrat Eusebius, lib. II *Hist.*, viii. Sic S. Polycarpum is qui se ad capiendum venerant, « mensam apponi jussisse, deinde orasse ut cibum large et affatim sumerent; unamque horam qua libere orationi vacaret, pos-

tulasse,» scribit Eusebius, lib. IV, cap. xiv. S. Cyprianus, spiculatori qui sibi caput erat amputatum, iussit dari 23 aureos, teste Pontio in ejus Vita. Hoc est quod jubet Christus: « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persecutoribus et calumniantibus vos,» *Math. v, 44.* Ad idque causam: « Ut sitis filii Patris vestri qui in caelis est. » Nam, ut ait S. Leo, serm. *De omnibus Sanctis*: « Misericordem te misericordia, justum vult te esse justitia, ut in creatura sua creator appareat, et in speculo cordis humani per lineas imitationis expressa Dei imago resplendeat. »

Rursum, pro benefacta accipe, cum Syro, quælibet bona opera et virtutum exercitia (1). Unde (Ecumenius accipit humilitatem. « Quo pacto, inquit, commendare seipsum Deo quispiam debet? In benefaciendo videlicet, id est, in humilitate, ut non gloriatur et effretur se ob ea quæ patitur, sed quanto majora videtur pati, tanto inultiorum se existimet, et semper illud subjungat ac dicat: Justus es in omnibus que fecisti nobis. »

Docet ergo S. Petrus Christianum debere benefacere, non tantum in vita, sed et in morte, ut tota vita Christiani usque ad mortem inclusive sit continua actio et bonorum operum exercitium, ut tandem bene operetur, quamdiu sperat et spirat. Dicebat Vespasianus Imperator stando moriens: « Imperatorem decet stantem mori; » at Christianum « patientem et laborantem mori, nimirum militibus Christi non ante vitam stipendia finiuntur: cum consummaverint, tunc incipiunt; sola mors missionem dat eis: unica sedes emeritorum est cælum. »

Rursum Christiano non sufficit in tribulatione pati et exercere patientiam, sed eam ornare et cumulare debet beneficentia, aliisque virtutibus, ut ex spinis tribulationum et rosis honorum operum alternando coronam suam plectat, ac sibi eyeladem celestem ex argento patientiæ et auro charitatis contexit, atque Christum imiletur, qui crucifixus et moriens vestes suas tradidit tortoribus, latronem paradiso, Joannem matri, animas patrum cælo, omnes homines Deo. Tota ergo vita Christi fuit continua malorum passio et bonorum actio. Talis sit et Christiani. Dicebat ille: « Romanum est fortia agere; » at « Christianum est fortia tam agere quam pati. »

Insuper sicut inter spinas vigent et efflorescunt rosæ, a spinis vero separate et collectæ emoriuntur: ita fidelis inter cruces viget et efflorescit bonis operibus, a crucibus vero separatus et liber marcescit, torpescit, emoritur. Ita S. Petrus post Christum Christiani agminis ductor, in carcere Mamertino, vicinus mortis S. Processum et Martinum cum aliis quadraginta quinque ad Christum convertit et baptizavit.

Ita S. Stephanus non cessavit concionari et con-

(1) Ut sensus sit, neque in bene agendo defatigetur.

vincere Judæos, donec lapidibus oppilatum est os ejus sacrum et angelicum.

Ita S. Paulus ductus ad martyrium suos milites et torlores convertit; et in carcere non cessavit fidem Christi prædicando voce, et manu scribendis epistolas, propagare, donec illi caput abscissum est.

Ita S. Andreas affixus cruci, in eaque biduum vivus pendens, Christi fidem prædicare nunquam intermisit, donec ad eum migravit, cujus mortis similitudinem concupierat, inquit presbyter, Achabæ, oculati testes in ejus Actis.

Ita S. Cyprianus jam a preside captus mortique vicinus, totus erat in suorum exhortatione, doctrina, corroboratione, adeoque singulis propria dabat vitæ documenta, idque usque ad ultimum spiritum. Videlicet, ait Pontius in ejus Vita, « tanta illi fuit cupido sermonis, ut optaret sic sibi passionis vota contingere, ut, dum de Deo loquitur, in ipso sermonis opere necaretur, et hi erant quotidiani actus destinati ad placem Deo hostiam. » Et S. Augustinus, serm. *De S. Cypriano*: « Vicina, ait, corporis morte non moriebatur in animo pastoris vigilantia pastoralis, et cura tuendi gregis usque ad extremum vitæ hujus diem mente sobria tenebatur. Nec exultabat ab animo diligentiam fidelissimi dispensatoris manus jam proxima cruenti carnificis. Ita se Martyrem cogitabat futurum, ut esse non oblivisceretur Episcopus. Amabat quippe cum qui Petro dixerat: Amas me? pasce oves meas. Et pascebat oves ejus, pro quibus sanguinem fundere illum imitans properabat. Custodiri puellas præcepit, sciens se non solum habere simplicem dominum, sed et versipellem adversarium. Itaque adversus leonem aperte frementem in confessione virile pectus armabat; adversus insidiantem lupum in gregem, sexum feminum muniebat. Utinam idem mihi idem Deus largiatur! »

Ita S. Ambrosius commentationi *Psal. XLIII* immortalis est. Audi Paulinum in ejus Vita, quam scripsit ad S. Augustinum: « Ante paucos dies quam lectulo detineretur, cum quadragesimorum tertium psalmum dictaret, me et expiciente et vidente, subito in modum scuti brevis, ignis (index Spiritus Sancti) caput ejus cooperuit, atque paulatim per os ipsius tanquam in domum habitator ingressus est: et facta est facies ejus velut nix, postea vero reversus est ad speciem suam. Quod cum fieret, stupore percussus obrigui, nec potui scribere que ab illo dicebantur, nisi postquam visio transiit. Nam scribendi vel dictandi illo die finem fecit, siquidem ipsum psalmum explere non potuit. »

Ita S. Hieronymus, quanquam varie morbis doloribusque tentaretur, tamen corporis incommoda piis laboribus et perpetua lectione ac scriptura superabat.

Ita Venerabilis Beda ne in morbo quidem a docendo et scribendo cessabat, quin vero ultima

infirmirate in Evangelio S. Joannis laboravit, et pene animam agens, ut absolveret aceto scriba: « Accipe, ait, calicem, et scribe festinanter. » Et tandem: « Bene, inquit, consummatum est, et cyneum canens, Gloria Patri, et Filio, et Spiritui Sancto, » spiritum Deo commendatum emisit et resignavit pro fidei labore, Dei visione beandum, anno Domini 731.

Cruces ergo et labores fidelium non finiuntur nisi cum vita. Cogitant enim illud *Eccles. ix, 40*: « Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas. » Hæc cogitans S. Thomas Aquinas lethali morbo decumbens, Cantica Cantorum explicavit Cisterciensibus Fossæ novæ. Itaque cyeni instar cyneum canens spiritum Deo reddidit, decedens moriens, et moriendo docens. Similiter novi viros religiosos, qui postularunt a Deo ut non in lecto, sed in labore morerentur, ac impetrarunt;

nam concionando mortui sunt: nimirum fideles cum Nazianzeno vivunt et thesaurizant eternitati, eoque magis quo magis ad eam accedunt, adeoque cum agunt animam, ut benefaciant animas suas fidei creatori commendat et resignat. Nulla enim major est commendatio animæ apud Deum, quam que fit benefaciendo et virtutum opera exereendo. Moribundis ergo hoc datur consilium, ut crebro actus efficaces et intensos fidei, spei, patientiæ, charitatis, religionis eliciant, ut elemosinas copiosas largiantur, ut legata pia instituunt, ut afflictis, rudibus, agentibus consulant, ut domesticos, præsertim filios, ad concordiam et ad Dei timorem et obsequium exhortant, ut si quem lesionem, veniam postulent, si a quopiam læsi sunt condonent, omnemque injuriam remittant, in Ecclesiæ ejusque ministris alimonie partem assignant, ac anniversarias vel menstruas et hebdomadarias pro se preces, sacra et psalmodiam sanciant, etc.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

A fidelibus transit ad pastores Ecclesiæ, eisque commendat ut gregem Christi pascant non turpis lucri gratia, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Secundo, vers. 3, adolescentibus commendat subjectionem, omnibus humilitatem, utque sollicitudinem omnem resignent in Dei providentiam. Item sobrietatem et vigilantiam, ut resistent diabolo, qui circuit quasi leo rugiens querens quem devoret. Tertio, vers. 10, animando eos quod Deus modicum passos ipse perficiet, salutatione et gratiæ apprehensione claudit epistolam.

1. Seniores ergo qui in vobis sunt, obsecro, consenior et testis Christi passionum: qui e. ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: 2. pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontaneæ secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie. 3. Neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. 4. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. 5. Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuante, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. 6. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: 7. omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. 8. Sobrii estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quem devoret: 9. cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. 10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit solidabitque. 11. Ipsi gloria, et imperium in sæcula sæculorum. Amen. 12. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi, obsecrans et contestans, hanc esse veram gratiam Dei in qua statis. 13. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coelecta, et Marcus filius meus. 14. Salutate invicem in osculo sancto. Gratiæ vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

1. SENIORES ERGO, — tam etate, tam dignitate majus, puta episcopatus. Unde S. Hieronymus, et sacerdotio, sive id minus sit et vulgare, sive *epist. 85, veritè presbyteros.* Compellat enim sa-